

Криміналістичне забезпечення досудового розслідування

Наталія Колеснік

старший судовий експерт відділу дактилоскопічних досліджень лабораторії криміналістичних видів досліджень, Дніпропетровський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, м. Дніпро, Україна, e-mail: nataliekolesnic@gmail.com

Розглянуто криміналістичне забезпечення досудового розслідування як систему методів, засобів і прийомів, спрямованих на ефективне виконання завдань розслідування й попередження кримінальних правопорушень. Проаналізовано чотири складові сучасної науки криміналістики: криміналістичну методику, криміналістичну тактику, криміналістичну техніку й криміналістичну експертизу. Висвітлено їхню роль, функції та взаємозв'язок під час досудового розслідування.

Ключові слова: криміналістичне забезпечення; досудове розслідування; криміналістична методика; криміналістична тактика; криміналістична техніка; судова експертиза; кримінальне провадження; тактичний прийом.

Forensic Support of Pre-Trial Investigation

Nataliia Koliesnyk

The article examines forensic support of pre-trial investigation as a system of methods, means and techniques aimed at the effective fulfilment of investigation tasks and the prevention of criminal offences. Four components of modern forensic science are analysed: forensic methodology, forensic tactics, forensic technology, and forensic examination.

Keywords: forensic support; pre-trial investigation; forensic methodology; forensic tactics; forensic technology; forensic examination; criminal proceedings; tactical technique.

Важливу роль під час досудового розслідування відіграє криміналістичне забезпечення, що є системою методів, засобів, прийомів із різних напрямів криміналістики, які базуються на загальнотеоретичних засадах криміналістики та спрямовані на виконання завдань розслідування й попередження кримінальних правопорушень.

Сучасні науковці вважають, що сучасна система науки криміналістики містить чотири частини: криміналістична методика, криміналістична тактика, криміналістична техніка й криміналістична експертиза.

Отож розглянемо кожну окремо, їх ефективність і роль для досудового розслідування.

Криміналістична методика — це система наукових положень і сформованих на їх основі практичних рекомендацій, що забезпечують ефективність діяльності слідчого та інших компетентних суб'єктів із розслідування й попередження окремих видів кримінальних правопорушень. Вивчення слідчої практики свідчить, що традиційні видові й підвидові методики не завжди забезпечують належну ефективність розслідування. Пояснюється це, зокрема, тим, що такі ме-

тодики орієнтовані або на конкретний кримінально-правовий вид злочинів (убивство, крадіжка тощо) або на його різновид, виділений за кримінально-правовим і/або криміналістичним ознаками (наприклад, убивство на замовлення; убивства, замасковані інсценуванням; крадіжки, пов'язані з проникненням в приміщення тощо). На початку кримінального провадження далеко не завжди можна дати точну й однозначну кримінально-правову оцінку розслідуваної події, а також правильно вибрати видову (підвидову) методику розслідування. На підставі загального завдання у криміналістичній методиці формуються власні завдання, а саме: систематичне узагальнення слідчої, експертної й судової практики; вивчення стану, структури й динаміки злочинності; аналіз кримінального, кримінального процесуального та іншого галузевого законодавства, пов'язаного з установленням юридичної відповідальності за правопорушення в різних сферах діяльності (господарській, фінансовій, банківській, податковій, екологічній та ін.) [1, с 3].

Криміналістична тактика — це система наукових положень і рекомендацій щодо організації та планування досудового

й судового слідства, які розробляють на основі визначення оптимальної лінії поведінки осіб, прийомів провадження слідчих і судових дій, спрямованих на збирання й дослідження доказів і встановлення обставин, що сприяли вивченню злочину.

Зміст криміналістичної тактики містить загальні положення та спеціальні, до яких належать тактичний прийом, криміналістична рекомендація, тактика слідчої дії, тактична комбінація й тактична операція.

Тактичний прийом — це раціональний спосіб дії або раціональна лінія поведінки слідчого процесі збирання, дослідження та використання доказової інформації. Тактичний прийом виконує свої функції тільки за умови дотримання таких вимог: законність, етичність, вибірковість, пізнавальна цінність.

Щодо питання тактичних прийомів — у сучасній криміналістиці так і не склалося єдиної думки. Доцільніше визначити єдине розуміння суті даної категорії, адже із її визначенням можна буде вирішити й низку інших проблем, зокрема, питання щодо класифікації тактичних прийомів і питання їх законодавчого закріплення. Лише розуміючи природу будь-якого явища, можна говорити про належність його до якоїсь конкретної групи, утворюючи цілісну систему. Отже, зазначаючи беззаперечну важливість тактичного прийому для провадження діяльності слідчого, вважаємо за необхідне проведення подальших ґрунтовних досліджень окресленої проблематики [2, с 5].

Криміналістична техніка — це сукупність (система) спеціальних засобів і методів (зокрема, суспільно-наукових), які застосовують для виявлення, фіксування, дослідження, оцінювання й використання доказів під час розслідування злочинів. В історичному аспекті технічні засоби спочатку застосовували як спеціальні знаряддя, що розширювали пізнавальні можливості слідчого, працівника карного розшуку, експерта. Пізніше вони набули функцій дослідження матеріальних джерел, а потім — оцінювання й подання доказів у кримінальному судочинстві. Отже, сформувалися задачі криміналістичної техніки та її предмет. Техніко-криміналістичні засоби, прийоми й методи застосовують зазвичай

особи, які безпосередньо задіяні у процесі розслідування й попередження кримінальних правопорушень. До таких суб'єктів належать: слідчих, інспекторів-криміналістів, судових експертів, оперативних працівників, оскільки саме вони застосовують криміналістичну техніку та спеціальні знання під час роботи з доказами. Окрім того, криміналістичну техніку також використовують працівники Національної поліції, службова діяльність яких прямо не пов'язана з процесом розслідування кримінальних правопорушень, це працівники патрульної поліції, спеціальної поліції, поліції превенції тощо. Криміналістична техніка розвивається в трьох основних напрямках: оперативно-слідча, науково-дослідна, профілактична. Кожен із напрямів передбачає розроблення не лише відповідних приладів, пристосувань, інструментів, матеріалів, а й найефективніших прийомів, методів застосування науково-технічних засобів.

Лише державними установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і психіатричних експертиз (ст. 7 Закону України «Про судову експертизу») [3].

Незалежність судового експерта та правильність його висновку забезпечено Законом України «Про судову експертизу й іншими нормативно правовими актами, які передбачають відповідні знання в судового експерта; заборону втручатися будь-кому в проведення судової експертизи; існування окремих незалежних судово-експертних установ; забезпечення умов праці судового експерта; кримінальну відповідальність судового експерта, можливість проведення повторної експертизи.

Під час експертизи на відміну від інших процесуальних дій істотно у справі факти можуть установлюватися за відсутності слідчого (або суду). Ця особливість дає змогу пояснити, чому законодавець установив систему додаткових процесуальних гарантій, дотримання яких покликано сприяти достовірному, повному й об'єктивному встановленню фактів експертом і всебічній перевірці його висновків слідчим і судом. Експертизу слід призначати тільки тоді, коли в цьому дійсно є необхідність, коли без відповіді експерта

на певні питання неможливо розслідування кримінального правопорушення. Недопустимо призначати експертизу для вирішення питань, що потребують таких спеціальних знань, які виходять за межі професійної підготовки слідчого, прокурора або судді, тобто на вирішення експерта не виносяться питання правового характеру [4, с.58].

Підсумовуючи, можемо зазначити, що для досудового розслідування криміналістичне забезпечення має велике значення. Криміналістичну техніку й криміналістичну експертизу можемо, як у науковому та і в практичному сенсі, визначити як наукову

основу криміналістичної тактики та криміналістичної методики. І тільки єдність теорії та практики забезпечує ефективне досягнення поставлених завдань.

Загалом діяльність криміналістичного забезпечення досудового розслідування охоплює велике коло питань і потребує більш поглибленого дослідження. Це питання сьогодні актуальне, оскільки спостерігається значний вплив науково-технічного прогресу на вдосконалення методів і засобів злочинної діяльності. Тому необхідно забезпечити правоохоронні органи України належним технічним оснащенням, удосконаленням і обміном досвідом.

Перелік джерел посилання

1. Кочнева А. О. Криміналістична методика розслідування злочинів, класифікація, зміст, завдання, форма окремих криміналістичних методик розслідування. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2016. № 1. С. 157—161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnauc_2016_1_27 (дата звернення: 10.04.2026).
2. Кіян О. В., Кіян Т. М. Тактичний прийом як основна категорія криміналістичної тактики. URL: <http://hdl.handle.net/11300/11141> (дата звернення: 10.04.2026).
3. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 10.04.2026).
4. Пиріг І. В., Бідняк Г. С. Використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні : навч. посіб. Дніпро, 2019. С. 58. URL: <https://surl.li/xcgllh> (дата звернення: 10.04.2026).